

İZMİR'DE YUNAN İŞGALİ: MİLLÎ MÜCADELE'NİN DÖNÜM NOKTASININ İSTANBUL BASININDA YANSIMALARI*

 Mine ERSEVİNÇ**

ÖZET

Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti topraklarını İtilaf Devletleri'nin işgaline açmış ve 7. madde gerekçesi ile işgaller başlamıştır. İzmir kenti ise Paris Barış Konferansı'nda alınan karar üzerine 15 Mayıs 1919'da Yunanistan tarafından işgal edilmiştir. Daha resmî işgal gerçekleştirilmeden önce işgal kararına karşı gelişen tepkiler, resmî işgalden sonra daha da yoğunlaşmış, kamu ve devlet erkânı nezdinde yaşanan reaksiyon yabancı basın ile Anadolu ve İstanbul basınına yansımıştır. Amacımız İzmir'in işgalinden sonra; tepkileri, Millî Mücadele'yi, İtilaf Devletleri ile Saray ve hükümetlerinin tutumlarını, amaçlarını ve beklentilerini işgalden hemen sonra İstanbul'da yayımlanan gazetelerdeki değerlendirmeler ekseninde ele almak, yorumlamak ve değerlendirmeleri incelemek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, işgal, basın, direniş, İstanbul

Greek Occupation in İzmir: Reflections of The Turning Point of The National Struggle in the İstanbul Press

ABSTRACT

The Armistice of Mudros opened the lands of the Ottoman Empire to the occupation of the Allied Powers, and the occupations began on the grounds of article 7. The city of İzmir was occupied by Greece on May 15, 1919, following the decision taken at the Paris Peace Conference. The reactions that developed against the occupation decision even before the official occupation was carried out, intensified even more after the official occupation, and the reaction experienced by the public and state officials was reflected in the foreign press and the Anatolian and İstanbul press. Our aim after the occupation of İzmir is to discuss, interpret and examine the reactions, the National Struggle, the attitudes, aims and expectations of the Allied Powers and the Palace and Governments on the basis of the evaluations in the newspapers published in İstanbul immediately after the occupation.

Key Words: İzmir, occupation, press, resistance, İstanbul

---

* Bu makale, 10-12 Aralık 2009 yılında düzenlenen "Körfezde Zaman İzmir Araştırmaları Kongresi 2009" adlı etkinlikte sunulmuş bildirinin yeni gazete ve eser taramalarıyla genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, mineersevinc@uludag.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Ersevînc, M. (2025). İzmir'de Yunan işgali: Millî Mücadele'nin dönüm noktasının İstanbul basınında yansımaları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(48), 207-227. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1544935>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 6 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 6 Aralık / December 2024

Giriş

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’ndan Mondros Ateşkesi’ni imzalayarak çekilmiş ve 2 Kasım 1918’de Mütareke koşulları ordulara tebliğ edilmiştir (Cebesoy, 1953: 27). Ateşkesin en önemli maddesi, “Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet çıktığında herhangi bir sevkü’l-ceyş¹ noktasını işgal hakkına sahip olacaktır.” ibaresinin yer aldığı ve bütün işgallerin gerekçesini oluşturan 7. madde olmuştur. Mondros görüşmelerinde Türk Delegasyonu Başkanı Rauf (Orbay) Bey’in “Mütarekename’nin şartları ağırdır. Bununla beraber onları yerine getirmeye sadakatle çalışacağız, İngiliz devlet ve milletinin imzalarına sadık, vaatlerine vefakâr olduklarına güvenimiz vardır. Bu inanç üzerimize düşen ağır vazifeyi yapmakta bize cesaret verdi. Büyük İngiliz Milleti ile Müttefiklerinin taahhütlerine ve vaatlerine sadakatle uyacaklarına olan güvenimizde hatamız yoktur zannındayız.” sözleri (Orbay, 1993: 146) Osmanlı yöneticilerinin teslimiyetini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Orbay, Amiral Calthorpe’un, “Türkleri incitip üzmemek için elden gelen her şeyin yapılarak, Yunan gemilerinin İzmir gibi İstanbul’a da gönderilmeyeceği kanaatinde bulunduğunu, fakat İstanbul işgal edilmeyecektir.” şeklinde bir madde konulamayacağını söylediğini iddia etmekte (Orbay, 1993: 129-130) ve Fethi (Okyar) Bey, “Anlaşılan odur ki, Amiral Calthorpe’un emniyet verici sözleri, sadece İngilizlerin asıl niyetini gizlemeye yaramıştır.” ifadesi bu iddiayı desteklemektedir (Okyar, 1980: 264).

İsmet Paşa (İnönü), “Gerçekten Mütareke metni okunduğu zaman açık ifade ile göze batacak mahzurlar taşımadığı izlenimi uyandırıyor, ileride Mütareke’nin uygulanması esnasında memleketin canını yakmış olan esaslı maddeler çok kapalı ve aynı zamanda her türlü yorumlamaya müsait bir şekilde kaleme alınmıştı.” değerlendirmesi ile antlaşmanın üstü kapalı bir şekilde Osmanlı topraklarını işgale açık bir duruma getirdiğini ifade etmektedir (Selek, 1985: 164).

Mondros Antlaşması imzalandıktan sonra Osmanlı Devleti’nin topraklarında ilk işgal Musul ve çevresi, Anadolu’da ilk işgal Hatay ve çevresi olmuştur. Hatta 13 Kasım 1918’de İstanbul fiilen işgal edilmiş, diğer işgaller ve gelişmeler bunları takip etmiştir. İşgaller devam ederken görünürde Saray ve hükümetleri ile Osmanlı Devleti varlığını sürdürmüş, fakat işgaller ve buna karşı gelişen tepkilerin sonucunda Osmanlı Devleti sona ermiştir.

Resmî işgaller Mondros Ateşkesi imzalandıktan sonra başlamıştır ancak büyük savaş devam ederken yapılan gizli antlaşmalarda Osmanlı Devleti’nin toprakları İtilaf Devletleri arasında paylaşılmıştır. 1917 yılında Fransa, İngiltere ve İtalya arasında imzalanan Saint Jean de Maurienne Antlaşması ile Antalya’ya ek olarak İzmir-Kayseri-Mersin üçgeni arasında bulunan Güneybatı Anadolu Bölgesi İtalya’ya bırakılmıştır. Bölgeye güçlü bir devlet yerine kendi piyonları olarak kullanabilecekleri bir devleti tercih eden İngiltere, Yunanistan’a İzmir ve çevresinin verilmesi için çalışma başlatmıştır. Kasım 1918’de Yunanistan Venizelos aracılığıyla açıkça Anadolu’nun batı kısmının Yunanistan’a terkini istemiştir. Bu arada Kasım 1918’de ilk İtilaf Devletleri gemisi İzmir Limanı’na gelmiştir (Turan, 2018: 106).

18 Ocak 1919’da toplanan Paris Barış Konferansı’nda istediğini elde edemeyeceğini kavrayan İtalya, Antalya’yı işgal ederek Anadolu içlerine doğru ilerleyişe geçmiştir. Bu durumdan hoşnut olmayan İngiltere Başbakanı David Lloyd George, Fransa Başbakanı George Clemenceau ve Birleşik Devletler Başkanı Woodrow Wilson 10 Mayıs 1919’da, Yunanistan’ın Batı Anadolu’yu işgali için İzmir’e asker çıkarması için anlaşmışlardır. Amiral Richard Webb 14 Mayıs sabahı, İstanbul’da Damat Ferit Paşa’ya İzmir tabyalarının işgal edileceğine dair bir nota vermiştir. Aynı içerikteki bir başka notayı İngiltere’nin Akdeniz Donanma Komutanı

¹ Askeri birlikleri sevk ve idare etme, ordunun kontrolünün sağlama.

Amiral Arthur Gouch Calthorpe, İzmir Valisi Ahmet İzzet Bey’e sunmuştur (Demirhan, 2019: 1532).

İzzet Bey, Amiral Galthorpe ile bir buçuk saatlik bir görüşme yaptıktan sonra hükümet konağına geri dönmüş, ilhakın olmayacağına dair belde ve belediye başkanlarına bildirimde bulunmuştur. Hükümet konağında endişeli bir şekilde bekleyen halka da ilhakın söz konusu olmadığını, durumun geçici askeri bir işgalden ibaret olduğunu belirterek, dağılmalarını istemiştir. Köylü gazetesine 14/15 Mayıs 1919 gecesi verdiği bir tekzipte “Bazı kötü niyetliler, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceği tarzında şayialar çıkarmışlardır. Tekzip olunur.” ifadeleriyle ilhakı gizleme gayretlerini sürdürmüştür (Karayaman, 2007: 9).

Müttefik Filo’nun Başkomutanı Amiral Visamiral Calthorpe ayrıca 14 Mayıs 1919 günü sabah saat 9.00’da 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa’ya bir nota vererek İzmir ve şehri koruyan körfezdeki müstahkem mevkiilerin, Mütareke’nin 7. maddesine uygun olarak İtilaf Devletleri kuvvetlerince işgal edileceğini bildirmiştir (Turan, 1996: 733, 744). Ali Nadir Paşa, Amiral Visamiral Calthorpe’un ikinci notası üzerine birliklere verdiği emirde, 15 Mayıs 1919 günü Yunan birliklerinin İzmir’i işgal edeceklerini bildirmiştir. Ayrıca Ali Nadir Paşa bütün subayların ertesi sabah kışlada hazır bulunmalarını istemiştir (Apak, 1990: 4).

İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti, İzmir’in işgali sürecinin başlaması üzerine 14/15 Mayıs gecesi Yahudi Maşatlığı yanındaki Bahri Baba sırtlarında bir miting yapmış ve “Ey Bedbaht Türk” diye başlayan bir beyanname bastırarak dağıtmıştır (Öktem, 1991: 31). Bu sırada halkın bir kısmı Polis dairesi ve kışlanın yanındaki silah depolarına hücum ederek silah ve cephaneleri almışlardı. Bunlardan bir kısmı şehir dışına çıkarken bir kısmı da aldıkları silahları evlerine götürmüştür (Özalp, 1988: 7). Sonrasında ise halk Celal Bayar’ın sözleriyle “Üzgün, fakat asil heyecanından bir zerre kaybetmeden yavaş yavaş dağılmıştır.” (Bayar, 1968: 1786)

14 Mayıs 1919 öğlen saatlerinden itibaren istihkâmlar işgal edilmeye başlandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin kurduğu hava üssüne istinaden, körfezin ortasındaki Uzun Ada ve batı sahilindeki Mordoğan İstihkâmı İngilizler; Foça, Aliğa ve Urla İstihkâmları Fransızlar ve Yeni Kale Yunan birliklerince ele geçirildi. Ayrıca, aynı gün öğleden sonra saat dört civarında her biri kendi konsolosluklarını, postanelerini, bankalarını emniyet altına almak için Birleşik Devletler, İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan gemilerinden yirmişer kadar askerden oluşan müfrezeler karaya çıktı.

15 Mayıs sabahı erkenden Yunanlılar, Midilli Adası’ndan hareket etmiş ve sabah saat yedi sularında İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin korumasında körfeze girmiştir. Yunan İşgal Birlikleri, 15 Mayıs sabah saat sekiz dolaylarında, Albay Nikolaos Zafiriou komutasında gemilerden inerek karaya ayak bastı. Konak Sarı Kışla’ya doğru yürüyüş nizamı alan işgal ordusunun Efsun alayının, Pasaport mevkiinden yürüyüşü Rumların tezahüratları arasında başladı ve yaklaşık 40-50 dakika sonra silah sesleri duyuldu. Bu gelişme üzerine silahsız Türk halka ve Türk askerlerine saldırı başladı ve birçok insanımız öldürüldü (Atay, 2024: 475-478).

İşgalden sonra Yunanlıların Anadolu içlerine yürüyüşü başlamıştır. Bölgedeki Yunan kuvvetleri peyderpey artırılırken, Türk askeri varlığının sıfırlanması amaçlanmıştır. Hatta çok daha öncesinde, 29 Mayıs (16 Mayıs) 1919 tarihli Venizelos’a gönderilmiş olan bir telgrafta, Albay Zafiriou’nun Calthorpe ile anlaşarak “pek çok subay ve paşa ile birlikte 3.000 kişiden oluşan Türk ordusunu” uzaklaştırmaya karar verdiği, bunların “uzak bir Türk şehrine gitmelerine izin verdiği”, buna rağmen “bazı yetkili kalıntıları tuttuğu” bilgisine yer verilmiştir (Erdem, 2023: 542).

Mustafa Kemal Paşa işgal nedeni ile Nutuk’ta, Ali Nadir Paşa’yı tenkit etmiş, “Yunanlılar İzmir’e çıktıkları zaman, orada 17. Kolordu Kumandanı olarak karargâhıyla bizzat

Nadir Paşa bulunuyordu. Kuvvet olarak Kaymakam Hürrem Bey kumandasında 56. fırkanın iki alayı vardı. Bu kuvvet bilhassa Kolordu Kumandanı’nın emriyle mukavemet ettirilmeksizin büyük hakaretler altında Yunanlılara teslim edilmiştir.” ifadesi ile İzmir’de bulunan mülki ve askerî yöneticilere tepkisini vurgulamıştır (Atatürk, 1989: 301-302).

İsmet Paşa, “Yunanlıların Anadolu topraklarına çıkacaklarını tahmin etmiyorduk. Hâlbuki bütün bu ümitlerimiz ve tahminlerimiz tersine 15 Mayıs günü Yunanlıların İzmir’i işgal ettikleri haberi İstanbul’da duyuldu. İşgal, İngiliz donanmasının himayesi altında bir facia şeklinde olmuştur.” demektedir (Selek, 1985: 17). Aynı içerikte Kazım (Özalp) Paşa da bir değerlendirme yapmakta ve “En karamsar olanlarda bile Yunanlıların İzmir’i işgal etmeleri ihtimali düşünülmüyordu. İzmir şehrine İngiliz, Fransız ve İtalyan kıtalarından birer müfreze ile karma bir heyet getirileceği söyleniyordu.” sözleri ile bunu belirtmektedir (Özalp, 1988: 3).

15 Mayıs 1919 günü İzmir’le başlayan Yunan işgali, kısa sürede Ankara’ya kadar neredeyse Batı Anadolu’nun tamamına yayılmıştır. İzmir’de Yunan işgali başladığı andan itibaren mezalim de başlamıştır. Bu husus sadece İzmir’in işgali ile sınırlı kalmamış işgalden kurtuluşa kadar Yunan kuvvetlerince işgal edilen hemen her yerde yaşanmıştır. Yunan işgaline maruz kalan yerlerde gerçekleştirilen mezalim aynı zamanda Yunan işgal siyasetini de ortaya koymuştur (Turan, 2015: 44).

İzmir’in işgaline Saray ve hükümetlerinin tepkisizliğine rağmen halkın tepkisi ve örgütlenme sürecine girmesi ile Millî Mücadele’nin silahlı mücadele dönemi başlamıştır. Millî Mücadele’nin örgütlenme aşamaları; Cemiyetler, Yerel Kongreler, Kuvayı Milliye, Ulusal Kongreler ve Büyük Millet Meclisi olmuştur. Yerel halk ve önderler, Mustafa Kemal Paşa ve ulusal önderlik kadrosu direnişe yön verirken, Anadolu ve İstanbul basını direnişe karşıtlık ya da destek bağlamında yazıları ile kamuoyu üzerinde azımsanmayacak bir öneme sahip olmuştur. Ayrıca dünya basınında kaleme alınan yazılar da özellikle dünya kamuoyunu, işgal güçlerini etkileyerek işgal süreci üzerinde sonuçlar yaratmıştır.

Osmanlı Devleti Dönemi’nde yönetimin olduğu kadar, kültürün, düşünsel tartışmaların ve basının da merkezi olan başkent İstanbul’da, İzmir’in işgali sonrasında yayımlanan gazetelerde işgalle ilgili haberler, değerlendirmeler ve yorumlar özellikle dikkat çekmiştir. Bunlardan Peyâm-ı Sabah, İstanbul, Alemdar gazeteleri Millî Mücadele’ye karşı olmuşlar ve bütün güçleriyle millî direniş hareketine karşı durmuşlardır. İleri, Yeni Gün, Akşam, Hadisat ve Vakit gazetelerinin Millî Mücadele hareketine destek veren yazıları bulunmaktadır. Bunların dışında zaman zaman çeşitli grupları destekleyen ve Anadolu’daki Millî Mücadele hareketine sempatisi olan Tasvir-i Efkâr, İkdâm ve Tercüman gazeteleri mevcuttur. Ayrıca Tanin gazetesi İttihatçıları korumakta, İslamcılar Sebiürreşad’ın çevresinde toplanmakta ve komünistler Aydınlık gazetesini çıkartmaktadır (Topuz, 1996: 71, 72).

1. İzmir’in İşgali ve İstanbul Basını

15 Mayıs 1919 İzmir’in işgalinden sonra İstanbul basınında gerek Saray ve hükümetleri yanlısı gerekse Millî Mücadele yanlısı gazeteler ilk sayfadan haberlerle, işgalin detaylarını, Yunan ve İtilaf Devletleri’nin tutumlarını, Saray ve hükümetlerinin tavrını ve de kamuoyunun tepkilerini yansıtmaya başlamışlardır.

İzmir’in işgalinin ertesi günü, 16 Mayıs 1919 tarihli İkdâm gazetesinde, “Tebliğ-i Resmî” başlığı altında İstanbul hükümetinin yayımladığı resmî tebliğ verilmektedir:

Dün sabah saat on bir raddelerinde Nişantaşı’nda Sadrazam Ferid Paşa hazretlerine konaklarında Amiral Webb tarafından verilen notada Paris Konferansı kararına atfen İzmir’in Kuva-ı İtilafiye tarafından işgal edileceği bildirildiği gibi İngiliz kuva-ı bahriyesi kumandanı Amiral Galthrob cenabları tarafından da Aydın Vilayeti’ne dün sabah tebliğ olunan notada Paris Konferansı’nın mukarreratına ve mütarekenamenin yedinci maddesine istinaden İzmir istihkâmlarının işgal

edileceği ve öğleden sonra verilen ikinci bir notada dahi yine mütareke ahkâmına müsteriden İzmir şehrinin Yunan askeri tarafından işgaline düvel-i müttefikece karar verilmiş olduğu bildirilmiştir. Hükümet bu babda hukuk-u millet ve devletin muhafazası için uhdesinde tertip eden vezaifi ifaya teşebbüs eylemiş ve muhafaza-i vakar ve sekinet edilmesi lüzumunun lisan-ı münasiple ahaliye tesviye zımında dâhiliye nezaret-i celilesi tarafından Vilayet-i Osmaniyeye tebligat-ı lâzıme ibka kılınmıştır. (İkdâm Gazetesi, 15 Şaban 1337/16 Mayıs 1919), S: 7998, s. 1)

Söz konusu tebliğ Sabah gazetesi (Sabah Gazetesi, 15 Şaban 1337/16 Mayıs 1919, S: 10597, s. 1) ve İleri gazetesinin (İleri Gazetesi, 15 Şaban 1337/16 Mayıs 1919, S: 7999, s. 1) aynı günkü sayılarında ve Hadisat gazetesinin 17 Mayıs tarihli (Hadisat gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 137, s. 1) sayısında da yer almaktadır.

Hadisat, 17 Mayıs 1919 / Hükümetin yayımladığı resmî tebliğ

Sabah gazetesinde “İşgal Tafsilatı” başlığı ile verilen haberde, “İzmir 14 Mayıs ‘Antant gazetesinden’ - Bahr-i sefid müttefikin filosu başkumandanı Amiral Galthrope makam-ı vilayete bu sabah bir nota tebliğ ederek mütarekenamenin yedinci maddesi mucibince İzmir körfezi dâhilindeki kala-i mevaki-i müstahkemenin düvel-i mütelife tarafından işgal edileceğini, her türlü ihtimale binaen konsoloshanelerin muhafazası için küçük bir müfreze-i askeriye çıkarılacağını tebliğ eylemiştir.” sözleri ile İzmir’in işgal sürecinin başlangıcı verilmiştir (Sabah Gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 10598, s. 1).

İşgal günü İkdâm gazetesinde şu sözlerle anlatılmıştır.

Öğleden sonra Yenikale ve Aliğa Kalesi işgal edilmişti. Diğer yandan düvel-i hamse-i muazzamaya mensup birer zabıt kumandasında on beşer kişiden mürekkep müfrezeler, şehre gönderilerek her birisi mensup olduğu devlet konsoloshanesine ikame olunmuştu. Vali-i vilayet İzzet Beyefendi, Amiral Galthrope’u ziyaret etmiş, müşarüneyleyle birçok saat görüşmüştür. İzzet Bey amiralin

nezdinden müferakat eyledikten sonra yalnız şehrin işgalinin mütarekenin yedinci maddesine tevfikan vaki olduğunu beyan eylemiştir (İkdâm gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 7999, s. 1).

Ayrıca İkdâm gazetesinde Meclis-i Vükela’nın, 15 Mayıs’ta Bâb-ı Âli’de, Sadrazam Ferid Paşa’nın başkanlığında toplanarak geç vakte kadar İzmir sorunu hakkında tartıştıkları ve sonucun toplantıdan sonra Sadrazam tarafından Padişah’a iletiildiği haberi yer almıştır (İkdâm gazetesi, 15 Şaban 1337/16 Mayıs 1919, S: 7998, s. 1).

Aynı tarihte çıkmış olan Alemdar gazetesinde “Beyanname” başlığı altında İzmir’in işgal olayına dair hükümet tarafından yayımlanan beyannamenin “kısm-ı mahsusunda münderic” olduğu belirtilmektedir. Aynı sayfada “Meclis-i Vükela” başlığa altındaki haberde, “Meclis-i Vükela dün dahi Sadrazam Paşa hazretlerinin taht-ı riyasetinde akd ve ictima’ ederek mesâil-i mühime-i siyasiyenin müzakeresiyle iştilal eylemiştir. Dünkü Meclis-i Vükela’da İzmir meselesi hakkında deveran eden bazı şeraite dair tanzim edilen beyanname nazar-ı tetkikten geçirilerek matbuata tebliğ edilmesi karar verilmiştir.” ifadeleriyle bir beyannameden söz edilmekte fakat diğer gazetelerde gördüğümüz tebliğ metni verilemeyerek, İzmir’in işgali konusunda sadece bu bilgilendirme bulunmaktadır (Alemdar gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 1454, s. 1).

Vakit gazetesinin 16 Mayıs tarihli sayısında Mehmet Asım’ın “İzmir’in İşgali” başlıklı yazısındaki şu tespitlerle diliyle, nüfusuyla İzmir’in bir Türk şehri olduğu vurgusu dikkati çekmektedir:

Yunanistan İzmir’i istiyormuş, bunu biliyoruz. Yunanistan İzmir’de bulunan Rum ekalliyetine istinaden bu limanı ele geçirmek sevdasına düşebilir. Buna hayret etmiyoruz. Bilakis bu devletin tarihi emellerine bakarak bu milleti pek tabi’ buluyoruz. Fakat Yunanistan’ın arzusunu tabi’ bulmak onun hakkını teslim etmek demek değildir. Yunanistan’ın İzmir’de nasıl bir hakkı olabilir ki bir şehrin ekseriyet-i ‘azimesi Anadolu Türkü’dür...

İzmir bütün manasıyla halis bir Türk şehridir. Burada bulunan her Rum, her Ermeni mükemmel Türkçe konuşur. Bir Türk bir Rum ile alışveriş ederken mukabele Türkçedir. Bir Rum bir Ermeni ile pazarlık yaparken yine Türkçe ile ifade-i meram eder. Fakat buna mukabil İzmir Rumları Ermenice bilmediği gibi Ermeniler de Rumca bilmezler. Şu hâlde İzmir’de Türkçe lisanı karışık anasirle meşkün olan sairî Türk şehirleri gibi muhtelif anasir arasında bir ihtilal köprüsü olmuştur. Binaenaleyh İzmir’de teşkil edilebilecek idare ancak Türkçe lisanıyla ika-yı vazife edebilir... Şimdi de işitiyoruz ki İzmir Yunanistan işgal-i askerisi altına terk edilmektedir. Paris Sulh Konferansı’nın böyle bir tarz-ı tesviyeyi kabul edeceğine biz hâlâ bir türlü inanmıyoruz. Çünkü böyle bir kararın kabulü için hiçbir sebep görmüyoruz. Deniliyor ki İttihat ve Terakki Hükümeti harbe girmekle büyük bir hata irtikap etti...

İzmir Anadolu’nun kalbidir. Kalpsiz bir insanın yaşaması nasıl mümkün değilse Türk Anadolu’da İzmir’siz yaşayamaz. İzmir Anadolu’nun akciğeridir. Bir insanın tarik-i teneffüsü kapandığı zaman hayatını idame etmek ne kadar imkânsız ise İzmir Limanı’nı Yunanistan işgaline verdikten sonra Türk Anadolu’nun hayatını idame etmek imkânsız olacaktır. İzmir bir Türk şehridir. İzmir bir Türk limanıdır ve ancak bir Türk limanı olarak kalmalıdır (Vakit gazetesi, 15 Şaban 1337/16 Mayıs 1919, S: 557, s. 1).

İleri gazetesinin aynı günlü sayısında “İzmir’in İşgali” başlığı ile verilen haberde İzmir’in Yunanlılarca işgalinin bir söylenti olduğu şeklinde bir yazı paylaşılmıştır. Haberde, “İki gündür İstanbul afakında yeisaver bir şayia çalkalanıp duruyor. Güya İzmir Yunan askeri tarafından işgal edilmiş.” denilerek bu bağlamda bir giriş yapılmaktadır. Devamında aşağıdaki ifadelerle İzmir’in Yunanlılar değil de İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesinin daha kabul edilebilir bir hareket olmakla birlikte, hiçbir devletin işgalinin aslında kabul edilemez olduğu değerlendirildiği görülmektedir.

... Mamafih en adil bir barışı bize müjdeleyen Avrupa heyet-i galibesinin böyle bir hak izin vermiyeceklerinden ümitvar idik. Nihayet mesele bir dereceye kadar aydınlandı. Osmanlı hükümeti kamuoyunun heyecanını teskin etmek için hakikati bir resmî tebliğ ile açıkladı. Tebliğe göre İzmir’in

işgali haberi yalan değil yanlış aksetmiş olduğu anlaşılıyor. Hakikat şu ki; İtilaf Devletleri İzmir istihkâmlarının işgaline gerek görmüş ve bundan dolayı İngiliz askeri gücü kumandanı Amiral Galtrope tarafından bir nota tebliğ olunarak Paris Konferansı kararlarına ve mütarekenamenin 7. maddesine dayanılarak adı geçen istihkâmların işgal edileceği beyan olunmuş öğleden sonra verilen diğer notayla mütarekename hükümlerine dayanılarak gerçekleştirilecek işgalin Yunan askeri tarafından icra olunacağı bildirilmiştir.

Demek oluyor ki mesele İzmir’in Yunanlılara terki biçiminde olmayıp görülen lüzum üzerine istihkâmların Yunan askeri tarafından işgali şeklindedir. Mamafih bu haber evvelki şayiadan farklı ve hafif olmakla birlikte kamuoyunun hoş göreceği ve kabul edeceği bir durum değildir. Böyle bir zanda bulunmak büyük bir hatadır...

Yazının içeriğinde özellikle Wilson İlkelerine atfı yapılması ve milliyetler ilkesinin vurgulanması göze çarpan bir başka yaklaşımdır. “Ba husus ki, elimizde Amerikan Cumhuriyeti reisi muhtereminin kabul ettiği prensipler var. Cihanın selamet ve saadeti uğruna herkes gibi bizim de itba ve her türlü fedakârlığa katlanarak boyun eğdiğimiz bu düsturlar gereğince her millet kendi yaşadığı yere sahip ve geleceğini belirleme hakkına sahip olacaktır.” sözleri Wilson İlkeleri’nin o dönem içinde önemli bir dayanak olarak görüldüğünü yansıtmaktadır (İleri gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 106, s. 1).

Dönemin İstanbul basınında İzmir’in işgali sonrasında yayımlanan gazetelerin hepsinde, İleri gazetesinden örnek alarak belirtmiş olduğumuz içerikteki yazıların ve değerlendirmelerin benzerleri görülmektedir.

İkdâm gazetesinin 17 Mayıs 1919 tarihli sayısında yer alan “Heyet-i Vükelanın İstifası” başlıklı haberde ise Heyet-i Vükela’nın İzmir’in işgalinden sonra istifa ettiği haberi yer almakta ve istifanâme metni şu şekilde verilmektedir:

Beş senelik bir su-i idarenin netayic eylemesi imkân dairesinde ıslah için tevfiyat-ı samedâniyyeye ve itimâd-ı hümayunlarına güvenerek takriben iki buçuk ay evvel müşkil bir devrede bar-i hükümeti der-uhde eylemiştik. Sırf vicdanımıza ve icthâdımıza itbaen lazım-ül ittihaç addettiğimiz bilcümle tedabire tevessül edildiği hâlde Düvel-i İtilafiyeye İzmir için verilen son karar hukuk-u devlet ve milletin muhafazasını mesaisinin ruhu bilen heyet-i acizanemizi müşkil bir mevkie koyduğu için hizmetlerimizden affımızla yeni bir kabineye tevdi-i kabul buyrulması menafi-i aliye-i devlete muvafık olacağı tezkir edilmiş olduğunu tazimat ve tekrimat hubudiyetkeranemize terdifin südde-i seniyye-i mülukânelerine arza cüret eyeriz. Katibe-i ahvalde emr-ü ferman hazret-i veli ül emr efendimizindir (İkdâm gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 7999, s. 1).

Gazetenin haberinin devamında kabine istifasının Padişah tarafından kabul edildiği ve yeni kabineyi kurma görevinin yine Damat Ferdi Paşa’ya verildiği belirtilmiştir. Yeni kabineye Hüdavendigâr Valisi Gümülcineli İsmail Hakkı Bey ile ayandan Zeynel Abidin Efendi’nin girecekleri tahmininde bulunulmuştur. Eski kabine Padişaha istifasını sunduktan sonra gece geç saatlere kadar İzmir meselesini tartışmıştır (İkdâm gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 7999, s. 1). Aynı yönde bir haber Sabah gazetesi (Sabah gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919), S: 10598, s. 1) ile Alemdar gazetesinde de (Alemdar gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S. 1455, s. 1) yer almaktadır.

Hadisat gazetesinde “Gözyaşlarımızı Olsun, Bırakınız Biraz Aksın!” başlığı ile verilen makalede Wilson İlkelerine atfı yapılmıştır:

1.239.782 Türk ve Müslüman, 298.373 Rum’un zulüm ve esaretinin ipine bağlanmış büyük reisi cumhurun ortaya attığı prensiplerin aksinin mi uygulanması kararlaştırıldı? Bakınız tepeden tırnağa Türk ve Müslüman olan İzmir’e! Wilson Prensiplerinin on ikinci maddesinde deniliyor ki; Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu’nun Türk aksanına emin-i hukuk hâkimiyet bahşedilmesi lazım gelir. Maa-hazâ elyevm Türkiye’nin hâkimiyeti altında bulunan diğer milletlere serbest bir inkişaf salahiyeti verilmelidir. Çanakkale Boğazı uluslararası kefiller altında bütün milletlerin deniz ticaretine açık bulunmalıdır (Hadisat gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 137, s. 1).

Yazının devamında İzmir’de Türk ve Müslüman çoğunluğunun yaşadığı ve ırk, tarih ile ekonomik açıdan Anadolu’nun ayrılmaz bir parçası olduğu, İzmir Müdafaa-i Hukuk Heyeti tarafından kaleme alınan ve bütün Avrupa ile Amerika’ya gönderilen bir muhtıra ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Muhtıra’da, “... Mütarekeden sonra Yunanlıların tahrikiyle Türklerin aleyhinde başlatılan taraflı yayımlar yoluyla Helenizm’in bir kalesi gibi tasvir edilen vilayetimizin gerçekte nüfusunun büyük bölümünün Türklerden oluştuğu ve uygar milletler kamuoyunda yaratılmak istenen yanlış kanaatin gerçek duruma tamamıyla aykırı olduğu bu belgelerin incelenmesi ile kaydolacaktır.” sözleri ile İzmir’de Türk nüfusunun çoğunluğu oluşturduğu vurgulandıktan sonra verilen istatistiklerle bu düşünce desteklenmektedir. Gazetede yer alan verilerde; 1891 Vilayet istatistiklerine göre Menteşe livası dâhil Aydın vilayetinde 1.118.496 İslam-Türk, 195.432 Ortodoks-Rum, 1.179 Latin-Katolik ve Protestan, 13.940 Ermeni, 22.273 Musevi bulunduğu, Cuinet’in eserine dayanılarak 1.100.00 Türk-Müslüman, 210.000 Ortodoks-Rum, 15.000 Ermeni, 23.000 Musevi, 56.000 Teba-i ecnebiye bulunduğu belirtilmektedir (Hadisat gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 137, s. 1).

Vakit gazetesinin 17 Mayıs tarihli sayısında yine Mehmet Asım’ın dikkat çekici bir yazısı bulunmaktadır. “İşgalin Manası” başlıklı yazıda şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

İngiliz Kuva-yı Bahriyesi Kumandanı Amiral Calthorpe Aydın Valisine müracaat ederek Mütareke’nin 7. maddesi uyarında İzmir’in işgal edileceğini bildirmiştir. İzmir’de Müttefik devletlerini tehdit edici bir durum yoktur. İzmir İtilaf Devletleri’nden bir mensup tarafından işgal edilse sorun yoktu da Yunanlıların karaya çıkmış olması bile Türkleri ve Müslümanları son derece rahatsız etmiştir. Durum gösterildiği gibi olsa yine Türk ve Müslüman ahali sabır gösterirdi ancak mesele bundan başka daha acı bir hakikate sahiptir.

Mehmet Asım yazının devamında Amiral Webb tarafından hükümete verilen notada İzmir’in İşgalinin Mondros Mütarekesi’nin 7. maddesi gereğince değil bizzat Paris Barış Konferansı’nda alınan karar üzerine gerçekleştiğini ifade etmiş ve sözlerini şu şekilde tamamlamıştır: “İşte Anadolu’yu derin endişelere bağan da budur. Daha bu durum bize söylenmeden önce bazı maddelerin tatbikine bile başlanmıştır...” (Vakit gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 558, s. 1).

Aynı eksende “İzmir’in İşgali” başlığı ile İkdâm gazetesinde yapılan değerlendirmede İtilaf Devletleri’nin Wilson İlkeleri’ni çiğnedikleri ve Türk tarafının ciddiye alınmayarak bir siyasa izlendiği belirtilmiştir:

... Muharebeden mağlup çıkmış ve o felaketli harbin her türlü tesirat-ı faciası altında madden ve manen azalmış olan Türk milleti akd olunacak sulhun kuvvet sulhu değil, adalet sulhu olacağına ve her milletin mukadderatı Wilson’un milliyet prensiplerine tevfikan takdir ve tayin olunacağına dair galipler tarafından meydana çıkarılan davanın, kendi davası olduğuna hükmederek Paris Sulh Konferansı’nın neticesine kemal-i tevekkül ve sekinet ile intizar eylemekteydi.

... Bu işgalin Paris Konferansı’nın kararları sonucunda olduğuna gelince, bu kararlar hakkında konferansça bizim mukarrerimiz istima edildiği, hatta mukarrerat-ı mezkure konferansa gönderdiğimiz murahasalarımıza usulen tebliğ edilmeğe bile ihtiyaç görülmezsizin uygulamaya koydukları cihetle bu tarz muamele bütün Türkleri bu elim dakikalarında duçar-ı beht ve hayret etmekten hâli kalmamıştır. Onun için onlar bu hükmü, kendileri hakkında bir hükm-ü gıyabi gibi adl ve telakki eylemişlerdir. İzmir gibi irken, iktisaden, harsen Türk olan bir mahalde Türk hâkimiyetinin kayd ve (?) uğratılması Wilson prensipleri ile ve o prensiplerin tatbikatında ihtiyar olunmakta olan tadilat ve tevilat ile asla kabil-i telif değildir...

Gazetenin aynı makalesinde Yunanistan’ın iddiaları ile ilgili olarak bir açıklamadan söz edilmiştir:

... Yunanistan’ın İzmir üzerindeki iddiası, yalnız bir şeye istinad edebiliyor ki, o da ‘Hak Galibindir’ düsturudur... Bu eski düsturdan maada Yunanlıların İzmir hakkında istinad ettikleri hiçbir esas ve düstur yoktur. Zira ırk, iktisad, hars düsturları tamamen onların aleyhinde ve Türklerin lehindedir. Zaten Venizelos’un bu babdaki delaili Paris matbuatında ara sıra elimize geçen bazı gazetelerde

manzurumuz olmaktadır. Venizelos bu hususta delail ve vesaikini serd ederken, ciddi ve ilmi esaslara dayanan deliller ve belgelerin kendi davası lehinde kuvvet ve kıymetleri olmadığını kendisini de takdir ettiğinden dolayı olacak ki, İzmir’e Türk halkı arasında Gâvur İzmir denilmesini de Yunanilik lehinde bir bahis gibi serd ve ityana lüzum görmüş idi (İkdâm gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, s. 1).

Burada İzmir’in Yunanistan’a ait olduğu yönünde yapılan propaganda da bilimsel kanıtların değil “Gâvur İzmir” şeklinde halk arasında dolaşan sözün kanıt olarak gösterildiği vurgusu oldukça dikkat çekicidir.

Sabah gazetesinde “Aydın Vilayeti” başlığıyla, “... Dünkü nüshamızda munderic tebliğ-i resmî, İzmir’in sulh konferansı tarafından ittihaz edilen mukarrerata tevfikân Yunan askerleri tarafından işgal olunacağına dair birkaç günden beri şehrimizde bu surette deveran eden şaiyaları maalesef doğruladı...” değerlendirmesi yapılarak İzmir’in işgal edileceği ilgili ortaya çıkan sözlerin bir söylenti olmadığı ve resmî işgalin gerçekleştiği vurgulanmakta, İzmir’de Türk-Müslüman nüfusun çoğunluğu oluşturduğu ifade edilmektedir (Sabah gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 10598, s. 1).

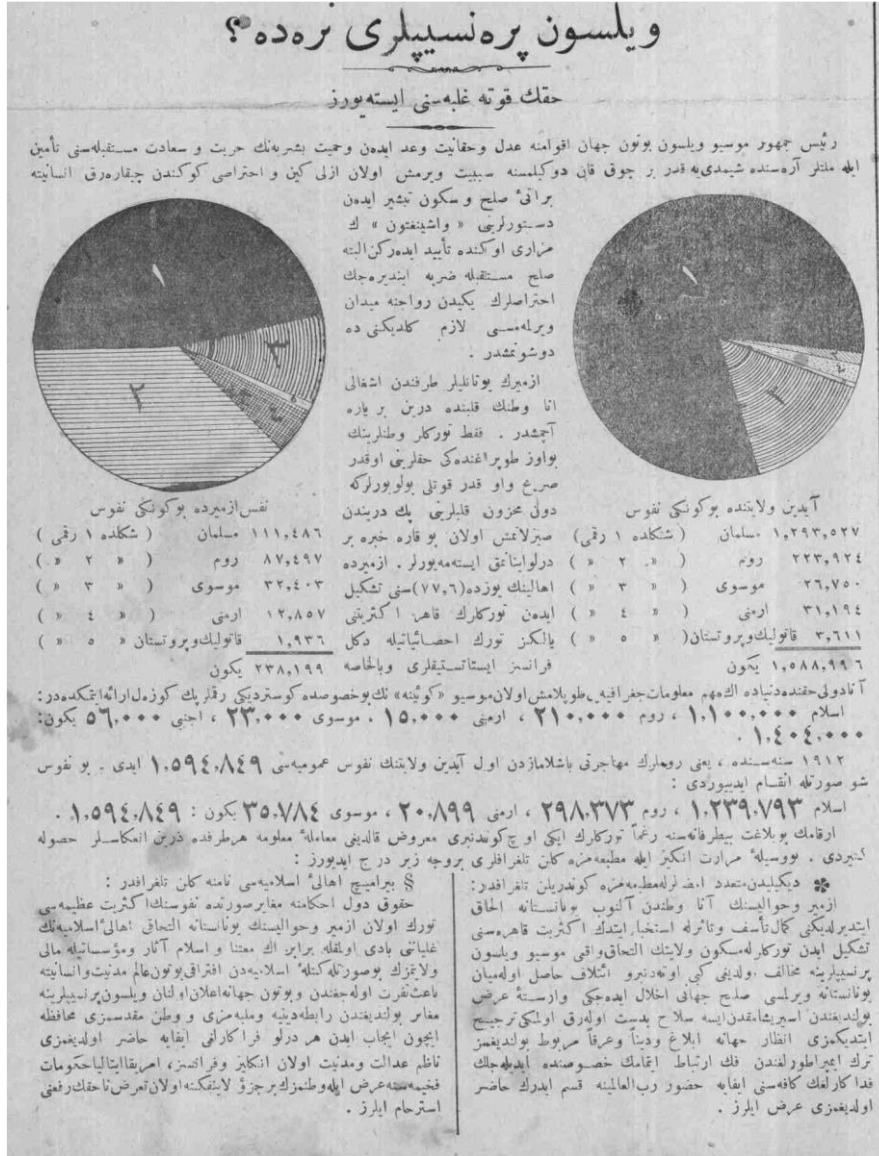
Aynı tarihli Alemdar gazetesinde “İzmir Hadisesi Münasebetiyle” başlığı ile yazılan makalede tebliğin kendilerine geç ulaştığı için yayımlanamadığı ifade edilmiştir. Yazının devamında “İzmir’in Yunanistan’a ilhakı var hâlbuki ortada ne ilhak ne de bir Yunanistan vardır. Bir İtilaf kuvveti biliyoruz. Bundan başka bir de işgal keyfiyeti vaki. Bu İtilaf kuvvetinin derece-i mevkiyetini evvelen beri biliyorduk.” sözleri ile Yunan işgali reddedilmeye çalışılmaktadır. “... Bu işgal keyfiyetini yapan Yunanistan değildir. İtilaf devletleridir ki mütarekenin madde-i malumesine istinad ediyorlar... Bir kere şunu iyi bilelim ki sonuçsuz bir savaş için dört baldırı çıplağın Çanakkale Boğazı’na sürdüğü Osmanlılar orada aslanlar gibi dövüştüler.” değerlendirmesi ile savaşın İtilaf Devletleri tarafından kazanılacağına daha savaşın başında belli ve asıl sorumlunun Osmanlı Devleti’ni savaşa sürükleyenler olduğu vurgusu yapılmıştır.

“... Bunun için bizim dayanacak bir kuvvete gereksinimiz olduğu bir gerçek. İki birde mukaddes vatanımızın kıymetli unsurları koparılarak daima kan damlayan yüreğimiz yanacak ise ya da anbean bir paylaşılma tehlikesiyle titreyecek isek fesimizi önümüze eğerek millî varlığımızı layıkıyla düşünelim ve bir Osmanlı kütlesi hâlinde kuvvetlendirecek nedenleri arayalım...” değerlendirmesi ile aynı tarihli diğer gazetelerde olduğu gibi Wilson İlkeleri’nden ve çoğunluk ilkesinden söz edilmediği gibi Osmanlı toprakları içinde yaşayan halkın birlik içinde hareket etmesi gerektiği ifadesi kullanılmıştır (Alemdar gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 1455, s. 1).

18 Mayıs 1919 tarihli İkdâm gazetesinde hükümetin İtilaf Devletleri temsilcilerine verdiği ve İzmir’de Türk-Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu, Yunanlıların İzmir bölgesini işgal etmesine isteyerek rıza gösteremeyeceğini içeren bir notası yayımlanmıştır. Aynı nüshada yeni kabinenin oluşturulduğu bilgi de yer almaktadır. Gazetede ayrıca “... İzmir’in işgali hadise-i fecaisinin Türk hissiyat-ı milliyesi ve kamuoyu üzerinde hâsıl ettiği etki o kadar şiddetli olmuştur ki bu hâl, bütün Türk âlemi millî ve siyasetinde müheyyic ve mevlid-i buhran bir atmosfer yaratmıştır...” ifadeleri ile başlayan değerlendirmede işgal sonrası yaşanan tepkinin devam ettiği görülebilmektedir (İkdâm gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 8000, s. 1).

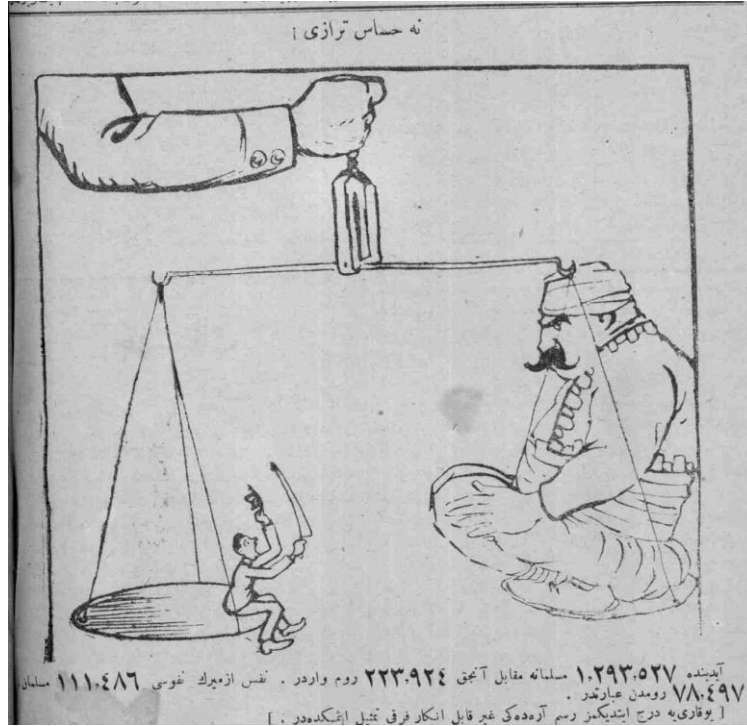
İleri gazetesinde ise “Wilson Prensipleri Nerede?” başlığı ile işgal eleştirisi sürdürülmekte ve aşağıda verdiğimiz gazete aslında da görüldüğü üzere şekilsel ve sayısal istatistiklerle İzmir’de Türk nüfusunun çoğunluğu oluşturduğu vurgulanmaktadır (İleri gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 107, s. 1). Burada Cuinet’in verilerine atıf yapılarak İslam 1.100.000, Rum 210.000, Ermeni 15.000, Musevi 23.000, Ecnebi 56.000, toplam

1.404.000 nüfus, 1912 istatistiğine dayanılmakta, 1.239.793 İslam, 298.373 Rum, 20.899 Ermeni, 35.784 Musevi, toplam 1.594.849 nüfus olduğu belirtilmektedir.

İleri, 18 Mayıs 1919

İleri gazetesinde yer alan eleştirel bir karikatürde de Wilson İlkeleri'nde yer alan milliyetler ilkesi ile bağlantılı olarak Türk-Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu vurgulanmaya çalışılmış, sayısal veriler sunulmuştur (İleri gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 108, s. 1).

Sabah, 18 Mayıs 1919

Sabah gazetesinin 18 Mayıs günü yayımlanan sayısında ise “İtidal ve Basiret” başlıklı makalede şu sözlerle İtilaf Devletleri’nden beklentilerin devam ettiği gözlemlenmektedir:

Hükümet şehrimizdeki Düvel-i İtilafiye mümessillerine tevdi ettiği notanın azimkâr metni hiç şüphe yoktur ki, Avrupa efkâr-ı umumiyesinde, yeni manzume-i cihanın temellerini kurmakla meşgul olan sulh-u mü’teber-i kebirenin erkân-ı mühimmesi arasında tesir-i matlube husule getirecektir. Zaten hakkımız o kadar sarîh o kadar açıktır ki, kaide-i adl ve hakkı İtilaf Devletlerinin kendi bayraklarından büyük harfler ile yazdıkları milliyetler prensibini çekinmeden ihlâl etmek imkânsızdır... (Sabah gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 10599, s. 1)

Gazetelerin Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçtiği gün olan 19 Mayıs tarihli sayılarında özellikle Wilson İlkeleri’ne ve buna bağlı olarak Türk-Müslüman nüfusun çoğunluğu oluşturduğu ile İzmir’in işgali nedeniyle halk arasında yaşanan tepki vurgusu dikkatleri çekmektedir. İşgale karşı toplumsal bazda gelişen tepkilerin kadın-erkek çok farklı katmanlarda etkilerini gösteren haberler dönemin gazetelerinin hemen hemen bütününde işgale karşı gelişen ulusal tepkiyi yansıtmaları ve İstanbul basınının bu açıdan işgale yaklaşımını yansıtmaları açısından önem taşımaktadır.

Bu bağlamda Sabah gazetesinde bu tepkiler, “... Bütün İslâm ve Türk dükkânları kapanmış, caddeler tenhalaşmış her taraf, sakin ve samit idi. Ahalinin yüzlerinde, kalplerini sızlatan elemnin derin nişaneleri göze çarpıyor ve herkes bu tesirin sakit ve vakur tezahürüne karşı bir his-i hürmet duyuyordu...” şeklinde verilmiştir (Sabah gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 10600, s. 1).

İkdâm gazetesinde ise “İzmir’in işgalinden doğan millî heyecan devam ediyor. Dün bütün Müslüman esnaf ve tüccar dükkânlarını kapatmış, İzmir’in işgali aleyhinde hamuşane bir gösteri yapmıştır. Dükkânların kapanmasıyla çarşıların aldığı manzara-i sükûn ve matem, milletin hissiyat-ı kalbiyesini, tersim ve tasvir ediyordu.” sözleri ile ifade edilmektedir (İkdâm gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 8001, s. 1).

İkdâm gazetesinin aynı sayısında, “... İzmir’in işgali haberi memleketin her tarafında olduğu gibi İstanbul Müslümanları üzerinde de pek mühim tesir hâsıl eylemiş ve bu tesiratin sevkiyledir ki memleketin gençliğini temsil eden Darülfünun dün millî tezahürata sahne olmuştur...” şeklinde başlayan değerlendirmede üniversite öğrencileri ile öğretim kadrosunun milletin genelinde ortaya çıkan millî hisleri yansıttıkları belirtilmiştir (İkdâm gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 8001, s. 1).

Üniversiteden yükselen ses Sabah gazetesinde şu haberi ile verilmektedir:

Tük Anadolu’nun kalbgâhı olan sevgili İzmir’in her zerresi Türk kanı, Türk irfanı ile yoğrulmuş bu Türk beldesinin hiçbir hak ve adile müstenid olamayarak Yunan askerleri tarafından işgal haberlerinin memleketimizin münevver gençleri üzerinde ne elim, ne derin bir tesir hâsıl ettiğini dün Darülfünun konferans salonunda saatlerce devam eden, canlı ve heyecanlı dakikalar yaşatan içtima bize pek bariz bir surette gösterdi. Konferans salonu hınca hınç doluydu (Sabah gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 10600, s. 1).

İzmir’in işgalini değerlendirerek, tepkilerini ifade etmek amacıyla Hürriyet ve İtilaf, Sulh ve Selamet, Millî Ahrar, Sosyal Demokrat, Sosyalist, Osmanlı Demokrat fırkaları temsilcileri ile Adana ve Havalisi, Trabzon Müdafaa-i Milliye, İzmir Redd-i İlhak, Trakya temsilcileri toplanarak sulh konferansına ileilmek üzere şehirde bulunan İtilaf Devletleri temsilcilerine bir muhtıra vereceklerdir.

İzmir’in işgali üzerine yayımlanan notalarda ifade edilen, İşgalin Mütarekenin yedinci maddesi ile Paris Barış Antlaşması kararları ekseninde gerçekleştirildiği savının gerçekçi bir sebep olamayacağını vurgulayan muhtırada, “... Evvela, Osmanlı Devleti’yle savaşmayan Yunan askerleri tarafından İzmir’in işgali mütareke ahkâmına ve sulh konferansı esasatına aykırı olduğu gibi hukuk-u milliye ve adalet-i ammeyi temin edecek olan Wilson Prensiplerine aykırıdır...” sözleri ile işgalin hukuka, Wilson İlkelerine, milliyetler ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir (İkdâm gazetesi, 18 Şaban 1337/19 Mayıs 1919, S: 8001, s. 1).

21 Mayıs 1919 tarihli Vakit gazetesinde “İzmir Nasıl İşgal Olundu?” başlıklı yazıda şunlar denilmektedir:

Ahiren İzmir’den İstanbul’a gelen bir zattan İzmir’in Yunan askeri tarafından suret-i işgali hakkında bize şu malumatı vermiştir: Bir müddetten beri İzmir’de şehre ecnebi kuvvetleri çıkarılacağına dair bir şayia deveran ediyordu. Bu arada Yunan kuvveti ihraç ihtimalinden de bahis olunuyordu. Fakat mahfil-i hükümet de bu şayiaları tekzip eylemekte, Vali İzzet Bey İzmir’in işgalinin asla tasavvur edilmediğini tamim etmekte idi. Geçen Cumartesi günü şehirde her zamankinden fazla hareket mevcut olmakla beraber hiçbir fevkalâdelik yoktu. Saat dört buçuk civarında Fransız bandıralı bir römorkör geldi. İçinden kondüktör Fransız askeri çıkararak bunu takiben bir İngiliz römorkörü İngiliz, İtalyan römorkörü İtalyan askerleri konsoloshanelerine gittiler. Ardından az bir zaman geçmez Yunan bandıralı bir römorkörle bir müfreze Yunan askeri de karaya çıktı. Yunan askeri rihtima ayak basar basmaz Kordonboyu’na Yunan bayrakları asılmaya, Rumlar Yunan askerini istikbâl için koşmaya başladı. Bir havadis alabilmek maksadıyla yürümeye başladım. Aldığım malumata göre kale, işgal kıtaatı tarafından işgal edilmiş, kaleye İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan bayrakları çekilmiş, bunun üzerine eşraftan mürekkep bir heyet valiyi ziyaret etmiş, vali İzmir’in işgal edilmeyeceğine dair kat’i teminat vermiş hatta daire-i hükümette bulunan evrakların sevki için muhafız talebinde bulunan maliye müşavirini halkı galeyana teşvik ediyor diye takdir etmiştir. Saat dokuz vakitleri birden bire davullar çalındı, minarelerde ezan okunmaya başlandı, evden çıktım, Müslümanların Bahribaba’da toplandıklarını haber aldım. Oraya gittim. Beş-altı bin kişinin içtima ettiğini gördüm. Vaziyet hakkında malumat almak üzere tekrar valiye bir heyet gönderildi. Hâlbuki bu sırada gelen birkaç genç İtilâf mümessilleri tarafından İzmir’in Yunanistan’a terk edildiği haberini ilan ettiler. Sabah saat sekizde tekrar Bahribaba’ya gittim. Burada binlerce İslâm toplanmış, ortaya siyaha boyanmış büyük bir Osmanlı bayrağı dikilmişti. Birçok nutuklar irad edildi ve bir de Redd-i İlhak Cemiyeti teşkil olundu. İntihap edilen mevadin İtilâf mümessillerine tebliği için bir heyet de oluşturuldu (Vakit gazetesi 20 Şaban 1335/21 Mayıs 1919, S: 562, s. 1).

Yazıda İzmir’den gelen bir kişinin anlatıları çerçevesinde bir ifade bulunmaktadır. Yunan güçlerinin yalnız olmadığı, İngiliz, Fransız, İtalyan birlikleri desteği ile İzmir’i işgal

ettikleri belirtilmiştir. Bunlara karşı Bahribaba mevkiinde toplanan Müslümanların Reddi İlhak Cemiyetini oluşturdukları ve nutuklar atıldığı ifade edilmektedir.

Gazete haberlerinde, yazarların değerlendirmelerinde özellikle Wilson İlkelerine dikkat çekilmekte, işgalin haksızlığı vurgulanmakta, yapılan mezalim verilmekte, direniş ile ilgili veriler sunulmaktadır. Gazetelerde Türk milletinin tepkisini gösteren önemli verilerden birisi işgallere karşı düzenlenen protesto mitinglerine dair haberler olacaktır. Bu bağlamda; Birinci ve İkinci Sultanahmet Mitingleri, Üsküdar Mitingi gibi miting haberleri gazetelerde yer almıştır.

Mitinglerin her biri son derece önemli olmuş, yarattığı etki ile Millî Mücadele’ye katkı sağlamıştır. Özellikle dikkati çeken Sultan Ahmet Mitingi gazetelerin hemen hemen hepsinde yer almıştır. Zaman gazetesinde Halide Edip Hanım’ın yaptığı konuşmadan söz edilmiş ve halka ettirdiği yemin verilmiştir. “Milletlerin Allah’ı hakkı ilan olunacağı kadar kalbimizde heyecanımız kalacak, eksilmeyecektir. Yemin ediniz! Yedi yüz senelik en asil ve büyük mirası olan vakarımızı adalet ve terbiyemizi unutmayacağız. Yemin ediniz! Yedi yüz senelik tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz. Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna hıyanet etmeyeceğiz.” (Zaman gazetesi, 23 Şaban 1335/24 Mayıs 1919, S: 376, s. 2)

Zaman, 24 Mayıs 1919 / Birinci Sultan Ahmet Mitingi

Alemdâr gazetesi mitingi, “Kardeşler! Bugün bütün İstanbul muazzam bir mitinge hazırlandı. Bircümle müessesat-ı içtimaiye ve milliye bu mitinge iştirak edecek. Dükkânlar kapanıyor. Esnaf da Sultanahmet Camii mahalline koşuyor. Bütün âlem-i İslâm’ın sesi bugün bizim göğüslerimizden fişkırmalı. Vatan tehlikede! Onu kurtaracak yegâne salah-ı millî vahdettir... Hakkımızı haykıralım!” ifadeleriyle duyurmuştur. Vakıf gazetesinde ise “Dün İstanbul’un iki yüz bin matemli kalbi Sultanahmet camiinin huzuruna gelmiş, hak ve istiklâlin

en kutsi davasını asırların hüküm sürdüğü bu tarihi sahada Allah’ına, dindaşlarına, millettaşlarına ve bütün milletlere karşı ortaya koyarak bu hak ve dava için yemin etmiştir.” sözleri ile verilmiştir (Kul & Okur, 2019: 197, 198).

İstanbul basınında işgalle ilgili halkın tepkilerini yansıtan bir başka önemli veri ise çok farklı vilayetlerden gazetelere gönderilen ve işgali protesto eden telgraflardır. Oldukça fazla sayıda olan bu telgraflardan sadece bir kaçını vererek tepkinin boyutunu ölçmek olasıdır.

Babaeski 16 Mayıs:

Ezelden beri Türk ve Müslüman kanıyla yoğrulan bedbaht İzmir’imizin hak ve adalete ve Wilson Prensiplerine muhalif olarak işgalini bütün mevcudiyetimizle protesto ederiz. Bizden İzmir’i almaktan ise bizi ve bütün Türk Müslümanları denize gark ediniz. İzmir ilhakının reddi için her fedakârlığa hazırız. İhtiyar ve çocuklarımızdan gayri bütün kazamız halkı ayak üzerinde ve heyecanlıdır.

Bursa 16 Mayıs:

İzmir’in Yunanistan tarafından işgali haberinin intişarı üzerine bugün Bursa vilayetinde çeşitli camilerde binlerce ahali bir araya gelerek Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya Düvel-i Muazzaması’nın İstanbul’da bulunan mümessillerine telgrafla müracaat ve keyfiyet-i işgalden dolayı ızdırıp ve teessürlerini beyan etmişlerdir. Amerika Salib-i Ahmer Cemiyeti ile teşrik-i mesai eden komisyon ile Hürriyet ve İtilaf, Sulh ve Selamet firkaları, direngi ulema ve esnaf belediye dahi ayrıca ba-telgraf müracaat ve beyan-ı teessür eylemişlerdir (İkdâm gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 8000, s. 1).

Kastamonu 16 Mayıs:

İzmir şehrinin Yunan askeri tarafından işgal edilmek üzere olduğunu kemal-i yeis ile istihbar eyledik. Devlet-i âliyyenin bekayı hükümet ve siyasetine bütün varlığıyla karşı gelmiş olan Yunan siyasetinin İzmir’de aram etmesi Anadolu’yu asayiş ve emniyetten mahrum edeceği adalardaki vaziyetten malum olup bekayı hükümet-i Osmaniye’ye taraftar olan İngiltere, Fransa ve İtalya devletleriyle İzmir gibi bir Türk şehrinin Türklerin yed-i idaresinde kalmasını tebşir eden Amerika Reiscumhurunun prensiplerine muvafık bir siyasetin esbab-ı husulüne zat-ı hazret-i şehriyar-ı azimlerinin atıfet-i mahsusalarını Kastamonu ahali namına ve yüz otuz bin nüfusa tercüman olarak istirham eyleriz. Eşraf-ı mahalliyeden otuz zatın imzasını havidir (İkdâm gazetesi, 17 Şaban 1337/18 Mayıs 1919, S: 8000, s. 1).

Kütahya 16 Mayıs:

İzmir hakkında alınan haberler Kütahya ahali arasında pek derin bir tesir uyandırdı. Ekseriyeti azimesi İslâm olan İzmir’in ancak küçük bir ekalliyetin emeli mucibince Yunanistan’a ilhakı hakkının münasebeti atiyesine esas olan Wilson prensiplerine karşı pek sarıh bir tecavüz teşkil ettiği gibi bundan Anadolu’ya ve cümle Kütahya Sancağı bigâne mühim bir limandan mahrum bırakacak ve ruhsuz bir cesethâne koyacaktır. Milyonlarca ahaliyi hak-ı hayattan mahrum bırakacak ve edebi surette delgir edecek olan bu haksız muamelenin izalesini Kütahya ahali hürriyet ve adaletin ve her millete aid hak-ı istiklâlin müdafaası sıfatıyla harb etmiş olan İtilaf Devletleri’nin his-i hakkaniyetten intizar eder.

Karahisar-ı Sahib 15 Mayıs:

İzmir ve havalisinin Yunan’a ilhak edilerek işgalinin başladığı İzmir’in Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi’nden alınan telgrafta bildiriliyor. Umum ahali bu elim hareketten fevkalade muztarıb ve müttehiccir (Sabah gazetesi, 16 Şaban 1337/17 Mayıs 1919, S: 10598, s. 2).

Burdur, Ezine, Ödemiş, Kalecik, Keskin, Konya, Yenişehir, Kırkkilise, Nevşehir, Bayramiç, Seydişehir, Uşak, Eskişehir, Manisa, Adapazarı, Akşehir, Denizli gibi yurdun dört bir yanından gazetelere gönderilen ve gazetelerde yayımlanan oldukça fazla sayıdaki telgraflar ulusal tepkiyi yansıtmaları açısından önem taşımaktadır.

İstanbul basınında ulusun işgale bakışını, reaksiyonlarını yansıtan veriler mevcuttur ve İtilaf yanlısı ve karşıtı yayınlarla gazetelerin Millî Mücadele Dönemi’ndeki tutumları

şekillenmeye başlamaktadır. Millî Mücadele karşısında yer alan yayınların süreç içinde daha mesafeli bir yaklaşım içerisinde oldukları gözlemlenmektedir. Fakat Millî Mücadele’ye destek verici nitelikte yayın yapacak olan gazetelerin işgalden sadece bir kaç gün sonra yapılan yayınlarında; İzmir’in işgalinden sonra Anadolu’nun genelinde yaşanan ve halk arasında başlayan reaksiyonların haberleri ve yorumlamaları yapılırken, bir taraftan da daha örgütlü ve daha millî bir hareketlenmenin gerekliliği ifade edilecektir. Bu bağlamda Hadisat gazetesinde Süleyman Nazif “İnsaf ve Basiret” isimli makalesinde aşağıdaki yorumuyla ulusun birlikte ortak bir amaç için işgale karşı direnmesi gerektiğini ifade etmektedir:

... İzmir hadisesinde biz geçmiş ve bugünkü günahlarımızı unutarak hemen valiyi ezmeye koştuk. Aradaki uyuşmazlıklarımız, anlaşmazlıklarımız yetmezmiş gibi onlara birini daha ilave ediyoruz ki İzmir meselesinde ne diğer meselelerde İzzet Bey ve diğerleri kadar sorumlu ve günahkârım. Veya onlar benim kadar sorumludur. ‘Ülke bitti fakat şu bu kavgası bitmedi. Allah için ey vatanın sahipleri, yetişir terk edelim gayrı zevk ve şehvetleri.’ feryadıyla büyük millî şairimiz Namık Kemal vatandaşları uyanmaya davet ederken bu vatanın yüzünde ve kalbinde şimdiki nifak ve anlaşmazlıkların %1’i bile yoktu. O zaman imparatorluk büyük bir coğrafyaya sahipti. Bugün birliğe, sevgiye, millî hayat ve kişiliğimizin son yıkılmış gücünü ve dağılmış kuvvetini toplamak ve birleştirmeye her zamankinden fazla muhtacız. İçimizdeki rakip unsurların aralarındaki birkaç asırlık ihtilafı unutmuş veya bitirmiş her unsur kendi gayesini adilane ve azimane takip ederken, biz hem din, hem dil, hem vatan olduğumuz hâlde ortak bir amaç etrafında toplanamıyoruz. Pek çok adamlarımız vardır ki Bekirağa Bölüğü’nde bulunanların asılıp kesilmesini İzmir’i kurtarmak amacıyla teklif ederler. Kendisini de istisna etmeyerek esef ve hicap ile itiraf ederim ki bizde yalnız akıl ve insaf kendi yaşamsal çıkarlarımızı idrak kuvveti bile iflas etmiş bir hâlde bulunuyor (Hadisat gazetesi, 19 Şaban 1337/20 Mayıs 1919, S: 139, s. 1).

İleri gazetesinde, “Türk Milleti Zindedir” başlıklı makalede aşağıdaki değerlendirme ile sadece İzmir’in işgaline değil tümüyle emperyalizme karşı bir direniş oluşturulması gerekliliği daha kararlı bir şekilde dillendirilmeye başlanmaktadır:

... Vilayetlerdeki galeyan, payitahttaki heyecan Türkün kendine ait olan bir parçayı Yunanlılara çiğnetmek istemediğini ve haklarını son nefesine kadar savunmaya kararlı olduğunu göstermektedir. Artık Müdafaa-i mevcudiyet hareketi başlamıştır, böyle devam edecektir. Bazı gazeteler gibi milletimize itidal ve sekinet tavsiyesinden üzüntü duyarız. Şimdiye kadar vakarını tamamıyla korumuş ve sakinliğinden hiçbir surette ayrılmamış olan mübarek halife bu tavsiye hem abes, hem de hakarettir. Hakkımızı istemek konusunda gösterdiğimiz nezaketi adeta hakir görür ve yüce ırkımızın özel meziyeti olan vakar ve basiret dairesinde yükselen şikâyet seslerini dünyanın her tarafına yükseltmesini bir gereklilik, görev kabul ederiz. Düşmanımız bizleri en aşağılık durumlara sokmak için hiçbir vasıtayı ihmal etmeyerek çalışıyor ve hakkımızdaki kötüyü sözcüklerle mavi göğümüzü doldururken biz niye suçlular gibi bir sessiz bir sakinlikle idam fermanımızı bekleyelim ve ulvi haklarımızı dillendirmekten korkar ve çekinirsek ecdadımızın lanetine ve ahlakımızın nefretini kazanmış oluruz.

... Gayemiz ortak; vatanı kurtaracağız, millî varlığı saldırılardan koruyacağız, kısacası Türk milletinin varlığını âleme gösterip ispat edeceğiz... (İleri gazetesi, 19 Şaban 1337/20 Mayıs 1919, S: 109, s. 2)

Uygulanan çok yönlü sansüre rağmen İstanbul ve Alemdar gibi bazı gazeteler hariç İstanbul basını işgalin ilerleyen günlerinde İzmir’in işgalini yoğun bir biçimde kınamış ve Türk ulusunun İzmir’in işgali karşısında kayıtsız kalamayacağı sonucuna ulaşılabilir bir yayın politikası izlemişlerdir (Tunç, 2002: 774). Bu dönemde yabancı basında da işgale dair haberler yer almıştır. İstanbul basınının değerlendirmelerini; Millî Mücadele’yi destekleyen ya da desteklemeyen gazetelerin penceresinden İzmir’in işgalinin yarattığı sonuçları, işgalci devletlerin ya da işgale dışarıdan bakan gazetelerin penceresinden yansımalarla karşılaştırılabilir, özellikle de işgalcilerin gözünden görebilmek işgalin sonuçlarının daha objektif değerlendirmesini sağlayabilecektir.

2. Yabancı Basın

İzmir’in işgali edilmesi dünyadaki birçok ülkenin dikkatini çeken bir gelişme olmuştur. Sadece işgalci devletler değil başka ülkelerdeki kamuoyları tarafından yakından izlenmiştir. İşgal döneminde diğer ülkelerde yayımlanan gazetelerde İzmir’in işgali ve sonuçlarına dair haberler ile dünya kamuoyunda işgalin etkileri hakkında yapılan saptamalar bu veriyi desteklemektedir. Bu bağlamda; İtilaf Devletleri (Fransa, İtalya) ve Avustralya basını için yapılan araştırmalarda, İzmir’in işgalinin dünya kamuoyuna nasıl etki yarattığı görülebilmektedir. Bu etkinin ele alınması işgal güçlerinin amaçlarının belirginleştirilmesi ve yanlı, taraflı, yanlış haberlerle İzmir’in işgali özelinde Anadolu’daki tüm işgaller ile Türklere karşı reflekslerinin, tutumlarının ortaya koyulması açısından önem taşımaktadır.

Fransız basınında işgal başlamadan ve başladıktan sonra işgali haklı göstermek için Türklere dair yalan haberler kaleme alınmıştır. Le Temps gazetesinde çıkan “Anadolu’daki Durum” başlıklı haberde şu ifadeler yer almıştır:

Anadolu’da taşrada durum acınacak hâdedir. Nevşehir ve Malakopi’de (Derinkuyu) devlet görevlileri Hristiyanları bir nevi ölüme terk ederek onların ekmek ve buğday paylarını vermeyi durdurmuştur. Konya vilayetinde Türk çeteleri gündüz vakti Hristiyanların evlerini ve dükkânlarını soyuyorlar. Evleri ve dükkânları soyulan bu Hristiyanların şikâyetlerini kimse dinlemiyor ve Türkler gün geçtikçe daha tehlikeli olmaya başladılar. Adapazarı’nda savaş esnasında 20 bin Ermeni tehcir edildi, ancak bunlardan dört bini evlerine geri dönebildi. Türklerin kendileri bile bu gibi olaylara karşıydılar. İzmir’i denetlemeye gelen Jandarma Komutanı Tasvir-i Efkâr gazetesi müdürüne yapmış olduğu açıklamada Ödemiş çevresinin eşkıya yuvası hâline geldiğini belirtmektedir. Komutan, halkın eşkıyalara müsamaha gösteren devlet görevlilerinin aldığı önlemlere hiç güveni olmadığını ifade etmektedir.

Aynı içerikte Le Matin gazetesi de İzmir’in işgalini ilk sayfada, “Doğu’da Düzenin Sağlanması için Müttefikler İzmir’i İşgal Ediyor” başlığı ile ele almış ve içeriği diğer gazetelerin işgal haberleriyle aynı şekilde belirtilmiştir (Özgören, 2021: 158-160).

İtalyan basınında 17 Mayıs’tan itibaren haberler yer almaya başlamıştır. İtalyan basını diğer müttefik gazetelerinden farklı bir şekilde işgali değerlendirmiş ve Türklerin değil Yunanlıların kışkırtıcı olduklarını, mezalim yaptıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda 19 Mayıs 1919 tarihli Avanti gazetesinde olaylar, “Dün sabah Yunan birlikleri inişe geçti. Yunan birlikleri ile Türkler arasındaki Konak meydanındaki çatışma neredeyse iki saat sürdü. Yaklaşık 300 Türk ve 100 Yunan öldü. Heyecanlanan Yunan nüfusu, kışkırtıcı bir davranış sergiliyor ve silahsız sivil Türklere veya çocuklara karşı bile kötülük eylemlerinden vazgeçmiyor. Türkler, Yunanlar tarafından kötü muamele görüyor.” şeklinde verilmiştir.

Yine aynı tarihli Corrieredella Sera gazetesi, “Heyecanlı Yunan nüfusu kışkırtıcı tavır sergilediklerini ve silahsız Türk burjuvalarına, çocuklara karşı bile kötü davranışlarından vazgeçmediklerini, Türklerin, Yunanlılar tarafından toplu hâlde tutuklandığını ve kötü muamele gördüğünü” vurgulayan haberinde Yunan işgal ordusunun durumu zorlaştırdığı yorumunu yapmıştır (Şentürk & Yavuz, 2019: 130, 131).

İtalya’nın tutumunu yansıtan bir başka kaynak gazeteci Ernesto Vassola’nın değerlendirmeleridir. Tempo gazetesinde yayımlanan haberlerde işgalin ilk gününü oldukça detaylı vererek, Yunanlıların katliama başladıklarını, Müttefiklerin bu duruma destek olduklarını ifade etmiştir:

İzmir şehri, 15 Mayıs sabahı her zamanki gibi sakin uyandı; fakat az sonra Rum halkı, alışılmadık bir şekilde, yaşanacak olayların habercisi gibi görünen çok sayıda Yunan, İngiliz, Fransız ve Amerikan bayrağı astılar. Geniş kıyıda İngiliz, Amerikan, Fransız ve Yunan savaş gemisi göze çarpıyordu... Sabah karaya yaklaşık 7.500 Yunan askeri çıktı. Ne o gün ne de sonraki günler hiçbir Müttefik askeri karaya çıkmadı. Sadece Yunan denizcileri devriye geziyorlar.

Haberin devamında karaya çıkan Yunan birliklerine Türk halkının gösterdiği tepki, ilk kurşun ve bunun sonrasında Yunanlıların yaptığı zulüm anlatılmıştır. Aşağıdaki satırlarda Türklerin öldürdükleri, evlerinin yakıldığı, Yunan zulmünün Müttefikler tarafından izlendiğini vurgulamıştır:

Aniden bir silah sesi duyuldu. Bir panik ve genel bir kargaşa meydana geldi. Bunu diğer silah sesleri takip etti. Birbiri ardı sıra silah sesleri duyuldu; daha çok ve daha yoğun. Kargaşa ve panik yaşandı... ilk şaşkınlığı atlatan Yunan askerleri, Türk kışlasına ve ateş açıldığından şüphelendikleri evlere karşı şiddetli ateş açtılar.

Ateş sona erer ermez, büyük çaplı bir Türk tutuklaması başladı. Tutuklananlar büyük ölçüde gruplar hâlinde, elleri başlarında, ilk ateşte yaralanıp hastaneye kaldırılan valilikten veya kışladan çıkıyorlardı. Esirler, yara bere içinde her taraflarından kan damlayarak zar zor yürüyorlar ve merhamet diliyorlardı. Yunan askerlerin arasında kıyıda yürüyen esirlerin üzerine bazı Rum evlerinin pencerelerinden tabancayla ateş ediliyordu. Asker kıyafeti giyinmiş pek çok yerli Rum, Türklere katliam yapmak için heyecan içindeydiler... 15 Mayıs ve sonraki günlerde Türklere karşı şiddet ve zulüm devam etti. Bir kısmı Fransız ya da Amerikalı subaylar tarafından savunuldu ve serbest bırakıldı (Çelebi, 2019: 139-141).

Avustralya basınında ise hem Müttefik yanlısı haberler, özellikle de İzmir’de gayrimüslim nüfusun çoğunluğuna dair yanlış yönlendirici bilgiler ve Türklere karşı düşmanlık içeren, hem de işgali haksız gören yayınlar dikkati çekmektedir. 19 Mayıs tarihli Zeehan and Dunhan Herald isimli gazetede İzmir şehri ile ilgili bilgiler verilmiş ve işgal yanlısı bir şekilde nüfus bilgileri verilmiştir: “19. yüzyılın sonlarında şehrin nüfusunun 210.000 olduğu, bunların 107.000’inin Rum, 23.000’inin Yahudi, 12.000’inin Ermeni, 12.700’ünün Avrupalı ve geri kalanını da Türk’tür.”

Aynı gün yayımlanan Register gazetesinde, “Venizelos, Müttefiklerden ‘düzeni korumak’ amacıyla işgal yapma izi aldı ve ardından rıhtıma binlerce asker indirdi. Türkler tabii ki üzgündü. Yunanlılar zafer kazanmış gibi Hükümet Konağı’na doğru yürüdüler. Ardından doğal olarak Türk askerleri ve sivillerinin ateşli saldırısıyla karşılaştılar.” ifadeleri ile işgal günü anlatılmıştır (Çetinkaya, 2019: 79, 89).

Yabancı basında işgal ile ilgili değerlendirmelerde ya da kamuoyunu yönlendirme bağlamında haberlerde Fransa ve Avustralya gibi ülkelerde Yunan işgalini savunan haberler yer almıştır. Özellikle Fransız basınında Türkleri çeteci, yağmacı olarak verilmiş, Yunan ve İtilaf güçlerinin bölgeye düzen getirdikleri iddia edilmiştir. Aynı açıdan yaklaşan haberler Avustralya basınında da göze çarpmakta ve burada Rum nüfusunun çoğunlukta olduğu ve Yunan özellikle de Venizelos’un kenti daha iyi yöneteceği belirtilmiştir. Avustralya gazetelerinde az da olsa işgali haksız gören yazılarda kaleme alınmıştır.

İtalyan basınında da hem işgali savunan hem de işgalin haksızlığını yansıtan yazılar mevcuttur. Daha temkinli yaklaşmakta bunda gizli antlaşmalarda kendisine vaat edilen kentin son anda Yunanistan güçlerine terk edilmesinin etkileri açık bir şekilde hissedilmektedir. Yunanlıların kışkırtıcı davranışlarda bulunduğu, silahsız sivil Türklere kötü muamele ettikleri, işgal günü yaşanan olaylardan sorumlu oldukları vurgulanmıştır.

Bu bağlamda İstanbul basınının bir bölümünde başlangıçta İzmir’in işgalinin olamayacağı kanısı mevcutken bu tutum işgal gerçekleşince değişerek özellikle Wilson ilkeleri çoğunluk ilkesine uyulması vurgusu yapılmıştır. Bir bölümü ise başlangıçtan itibaren işgale karşı tavır almış ve gerçek verileri ortaya koymaya çalışmıştır. İşgal sonrası tüm İstanbul gazetelerinde bir karşı çıkış olduğu görülmektedir. Ve tüm bu yayınlar Türk halkı üzerinde etkili olduğu kadar dünya kamuoyuna da zaman içinde sirayet etmiş ve basındaki haberler son derece önem taşımıştır. Karşı taraf yani işgalci güçler-yabancı basın ise işgalden önce ve hemen sonrasında; yalan, yanlış, yanlış bilgilerle işgali haklı kılma ve Türkleri bir nevi barbar olarak

gösterme eğilimindedir. Başlangıçta bu içerikteki haberler işgalci devletler ile diğer ülkelerde taraftar bulmuş ve işgaller kamuoyları tarafından da desteklenmiştir. Basın, gazeteler bu etkileri nedeni ile önem taşımıştır. Ancak ilerleyen süreçte Millî Mücadele’nin başarısı ve BMM’nin dış politikadaki kararlılığı ile dünya kamuoyuna haksızlıkları gösterme çalışmaları sonuç vermiş ve dünya kamuoyu da tavrını değiştirmeye başlamıştır.

Sonuç

15 Mayıs 1919’da İzmir’in işgal edilmesinden hemen sonra yayımlanan hemen hemen tüm gazetelerde öncelikle hükümetin yayımladığı resmî tebliğ dikkati çekmektedir. Burada Paris Barış Konferansı’nda alınan karar üzerine İtilaf Devletleri’nin refakatinde Yunan işgalinin gerçekleşmesinden ve bunun sükûnetle karşılanması istenmektedir. İncelediğimiz Millî Mücadele’ye destek veren Vakit, İleri ve Hadisat gazetelerinde ilk günden itibaren hem işgale tepki hem de İzmir ve çevresinde Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu vurgusu bulunmaktadır. Millî Mücadele’nin karşısında yer alan Alemdar ve Sabah gazetelerinde ise ilk tepki işgalin gerçekleşmediği olmuş sonra bu refleks değişmiş ve işgale karşı gelinmesi istenmeye başlanmıştır. Daha ortada bir yayın siyasî izleyen İkdam ve Zaman gazetelerinde de ilk günden itibaren işgale karşı bir tavır yer almıştır.

Gazetelerde işgale bağlı olarak İstanbul’da devlet nezdinde yaşanan gelişmelere dair haberlerde yer almaktadır. Bunlardan birisi kabinenin istifasının Padişah tarafından kabul edildiği, yeni kabine kurma görevinin Damat Ferit Paşa’ya verildiğidir. Ayrıca yeni kabinede yer alması muhtemel isimlerden de söz edilmiştir.

Haberlerde yer alan bir başka veri İzmir ve çevresinde Millî Mücadele’nin örgütlenmesi bağlamında ortaya çıkan gelişmeler olacaktır. İzmir Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak gibi cemiyetlerin ismi geçmekte, İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kaleme aldığı ve istatistiklerle Türk nüfusunun çoğunluğu oluşturduğunu ortaya koyan muhtıra gibi örnekler yer almaktadır.

İstanbul’da yayımlanan gazetelerde başlangıçta İtilaf Devletleri ekseninde bir çözüm üretme arayışı, özellikle de Wilson İlkeleri’nin milliyetler ilkesine atıfla İzmir’de Türk-Müslüman çoğunluğun bulunduğuna yönelik dayanakla ve verilerle ispat edilmeye çalışılmakta ve desteklenmektedir. Bazı gazetelerde ise haberin doğru olmadığı yönünde bir yaklaşım getirilerek Yunan işgalini reddetme hatta Yunan işgalinden İtilaf Devletleri işgalini tercih etmek gibi bir eğilim görülebilmektedir. İstanbul basınında yer alan bu yaklaşımı, Mustafa Kemal Atatürk’ün Anadolu’ya geçerek Millî Mücadele hareketini bütün işgalci güçlere, emperyalizme karşı bir direniş hareketi olarak örgütlemeye başlamasından önce gelişen ve daha sonra bir süre devam eden yerel-bölgesel bağlamdaki kurtuluş çarelerinin ve himayecilik-mandacılık düşüncelerinin bir izdüşümü olarak da değerlendirmek olasıdır.

Yunanlıların İzmir’i işgal etmesine tepki olarak düzenlenen mitingler ve çeşitli illerden gelen telgraflarda işgalin haksızlığını vurgulayan, işgal ve sonrasında yapılanları protesto eden ve Millî Mücadele ruhunu büyüten haberlerde önem taşımaktadır.

İşgalden hemen sonra haberlerde hissedilen umutsuzluk ve şaşkınlık havası yavaş yavaş dağılacak ancak ulusal harekete karşıt olan İstanbul gazetelerinde İtilaf Devletleri’ne dayanılarak bir hedef oluşturulmaya çalışılacaktır. Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı destekleyecek olan gazetelerde ise işgalden sadece birkaç gün sonra ulusal örgütlenme ve direniş hareketi yönünde yorumlamalar ve halka yönelik çağrılar, yönlendirmeler dikkati çekmeye başlayacaktır. Sonuçta emperyalizmin Anadolu’dan atılması ve tam bağımsız bir Türk devletinin kurulması ile tüm bu yazınların bir anlam kazanması sağlanacaktır.

İzmir’in işgali sonrası yabancı basında yer alan ve çoğunlukla Yunan işgalini savunan, Türklere yapılan mezalimi görmezden gelerek, taraflı bir şekilde Yunanlıların bölgeye düzen getirdiğini iddia eden haberler ise hem işgal devletlerinin kendilerini haklı gösterme, hem de Anadolu halkını karalama propagandasını yansıtmaktadır. Millî güçler tüm bu karalama, yanlı ve yanlış yönlendirme amaçlı hareketlere karşı da mücadele etmiş ve dönemin “Düvel-i Muazzama”sı yani döneminin en güçlü devletlerini her açıdan yenerek bağımsızlığı sağlamıştır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Gazeteler

İkdâm Gazetesi

Sabah Gazetesi

İleri Gazetesi

Hadisat Gazetesi

Alemdar Gazetesi

Vakit Gazetesi

Zaman Gazetesi

Araştırma Eserleri

Apak, R. (1990). *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi nasıl kuruldu?*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Atatürk, M. K. (1989). *Nutuk 1919-1927*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Atay, Ç. (2024). İzmir işgalinin başlangıcı ve sonu. N. Özden (Ed.), *Mora Katliamı ve Anadolu’da Yunan Mezalimi Sempozyumu Bildirileri* içinde (471-499. ss.), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bayar, C. (1968). *Ben de Yazdım, C. IV*. Baha Matbaası.

Erdem, N. (2023). Yunan yetkililerin raporlarında İzmir’in işgal günü yaşananlar ve Yunanistan’ın uygulamaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(37), 527-556.

Cebesoy, A. F. (1953). *Millî Mücadele hatıraları. C. I*, Vatan Yayınevi.

Çelebi, M. (2019). Bir İtalyan gazetecinin kaleminden İzmir’in işgali. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(Özel Sayı), 131-154.

Çetinkaya, İ. (2019). Avustralya basınında İzmir’in işgali. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, (10), 69-92.

Demirhan, H. (2019). Yunanistan’ın İzmir’i işgalinde İngiltere’nin rolü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(5), 1515-1536.

Karayaman, M. (2007). İzmir Valisi İzzet Bey’in kaleminden İzmir’in işgali. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 3-18.

Kul, H. & Okur, M. (2019). İzmir’in işgaline dair İstanbul basınında çıkan haber ve yorumlar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(Özel Sayı), 175-215.

- Okyar, A. F. (1980). *Üç devirde bir adam*. (Haz: C. Kutay), Tercüman Yayınları.
- Orbay, R. (1993). *Cehennem değirmeni*. C. I, Emre Yayınevi.
- Öktem, H. R. (1991). *Mütareke ve işgal anıları*. (Haz: Z. Arıkan), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özalp, K. (1988). *Millî Mücadele, 1919-1920*. C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özgören, A. (2021). Yunanlıların İzmir’i işgalinin Fransız basınında yansımaları. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 19(33), 151-184.
- Selek, S. (1985). *İsmet İnönü-Hatıralar*. C. I, Bilgi Yayınevi.
- Şentürk, A. & Yavuz, B. A. (2019). İtalyan basınında İzmir’in işgali. *Researcher: Social Science Studies*, 7(3), 118-130.
- Topuz, H. (1996). *Türk basın tarihi, 100 soruda serisi*. Gerçek Yayınevi.
- Turan, M. (1996). İzmir’in işgali üzerine. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12(36), 739-753.
- Turan, M. (2015). Batı Anadolu’da Yunan işgali ve mezalimi. M. A. Parlak (Ed.), *Kurtuluş ve Kuruluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu Bildirileri içinde* (37-52. ss.), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Turan, O. (2019). İngiliz arşiv belgelerine göre Yunan Ordusu’nun İzmir’e çıkması ve işgale ilişkin tanıklıklar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 19(Özel Sayı), 103-216.
- Tunç, S. (2002). İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali ve İstanbul basınına yansımaları (15-26 Mayıs 1919). H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.), *Türkler Ansiklopedisi içinde* (772-784. ss.), Yeni Türkiye Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The Armistice of Mudros opened the lands of the Ottoman Empire to the occupation of the Allied Powers, and the occupations began on the grounds of Article 7. The city of İzmir was occupied by Greece on May 15, 1919, following the decision taken at the Paris Peace Conference. The reactions that developed against the occupation decision before the official occupation was carried out will intensify even more after the official occupation, and the reaction experienced by the public and state officials was reflected in the foreign press and the Anatolian and İstanbul press.

Our aim after the occupation of İzmir is to discuss, interpret, and examine the reactions of the Allied Powers, interpret and examine the reactions of the Allied Powers, the Palace and the Governments, the War of Independence, their attitudes, aims and expectations in the context of the evaluations in the newspapers published in İstanbul. News, evaluations and comments about the occupation attracted particular attention in the newspapers published in the capital İstanbul after the occupation of İzmir. In our study; İkdâm, Sabah, İleri, Alemdar, Of these, in İkdâm newspaper, it was stated that “Yenikale and Aliğa Castle were occupied in the afternoon.” Mehmet Asım, in his article titled “Occupation of İzmir” in the May 16 issue of Vakit newspaper; “Greece wants İzmir, we know that. Greece may want to take over this port due to the Greek minority in İzmir. We are not surprised by this. On the contrary, looking at the historical ambitions of this state, we find this nation very natural. But finding Greece’s desire “subordinate” does not mean giving up its rights. “What right does Greece have in İzmir? The majority of the population of a city is Anatolian Turks...” The emphasis that İzmir is a Turkish city with its findings, language and population attracts attention.

Hadisat newspaper published the slogan “Let Our Tears Be, Let Them Flow A Little!” In the article titled; İzmir After emphasizing that the Turkish population constitutes the majority in Turkey, this idea is supported by the statistics given. In the data in the newspaper; According to 1891 provincial statistics, there were 1.118.496 Islamic-Turks, 195.432 Orthodox-Greeks, 1.179 Latin-Catholics and Protestants, 13.940 Armenians, 22.273 Jews in the Aydın province, including the Mentеше liva, and based on Cuinet’s work, 1.100.000 Turkish-Muslims, 210.000 Orthodox-Greeks, 15.000 Armenians, 23.000 Jews, and 56.000 foreign subjects.

In this context, while there was an opinion in a section of the İstanbul press that the occupation of İzmir would not be possible at the beginning, this attitude changed after the occupation took place, and emphasis was placed on complying with the majority principle, especially the Wilson principles. Some of them took a stance against the occupation from the very beginning and tried to reveal the real data. It can be seen that there was an opposition in all İstanbul newspapers after the occupation. And all these publications had an impact on the Turkish people, as well as on the world public opinion, and the news in the press was extremely important.